

Zamecki, Stefan

"Woprosy Istorii Jestiestwoznania i Tiechniki" - rocznik 1985

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 32/2, 488-493

1987

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

sztynie oraz członek Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie, ma na swoim koncie ponad 150 publikacji poświęconych historii szpitali, towarzystwom i sylwetkom lekarskim. Ogłosił On trzy książki: *Polacy na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Królewcu* (Olsztyn 1969), *Album lekarzy — pionierów Okręgu Mazurskiego 1945—1946. Materiały biograficzne* (Olsztyn 1980) i *Nie uzbrojonym okiem lekarza...* (Olsztyn 1986) — będącą zbiorem felietonów ogłoszonych w latach 1982—1985 w dwutygodniku „Warmia i Mazury”. Ta ostatnia książka składa się z 20 rozdziałów opatrzonych piśmiennictwem pisanych na kanwie różnych publikacji polsko- i obcojęzycznych i stanowiących czasem rodzaj ich recenzji, a czasem komentarzy do nich.

Poszczególne rozdziały dotyczą powiązań wybitnych ludzi (Marcin Luter i Giuseppe Garibaldi) z medycyną, Mikołaja z gastronomią, Roberta Kocha z mikrobiologią, wspomnień Hanny Odrowąż-Szukiewicz (Powszechnie dni niepowszednych lat. Warszawa 1984), Słownika chronologicznego dziejów medycyny i farmacji Romana Dzierżanowskiego (Warszawa 1983), nowych chorób, problemów związanych ze sztuczną nerką i przeszczepianiem serca i in.

Rozdziały są ilustrowane, m. in. zamieszczone są w nich fotokopie omawianych książek. Na ostatniej stronie okładki znajduje się fotografia Autora i notka biograficzna.

Książka jest drukowana na dobrym papierze klasy trzeciej. Nakład wynosi 4 850 egzemplarzy. Cena jej jest przystępna: wynosi 120 zł.

Autor ma wnikliwy umysł, bogate słownictwo i dobre pióro, czemu książkę czyta się z zainteresowaniem.

Usterki są nieliczne. Należy do nich mylna data ukazania się książki Dzierżanowskiego (1985, zamiast 1983 — s. 110) i niezbyt fortunne wyrażenie: „przyczyna podkopująca zdrowie” (s. 12).

Pozycja ta jest w zasadzie przeznaczona dla lekarzy, ale z pewnością zainteresuje również i laika.

Teresa Ostrowska
(Warszawa)

Z czasopism

„Woprosy Istorii Jestiestwoznaniija i Tiechniki” — rocznik 1985

W 1985 r. opublikowane zostały cztery numery radzieckiego kwartalnika „Woprosy Istorii Jestiestwoznaniija i Tiechniki”¹.

Numer pierwszy rozpoczyna dział: *W 40-lecie Wielkiego Zwycięstwa* zawierający artykuł: A.W. Kolcowa i A.S. Fiedorowa: *Wyczynek radzieckiego uczonego*. Mowa o nim o wysiłkach uczonych radzieckich włączenia się w obronę kraju w latach II wojny światowej. Dział ten jest rozbudowany w drugim numerze rocznika. Następnie w dziale: *XVII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki* zamieszczono prace M.A. Markowa: *Wczesne radzieckie prace z zakresu słabych oddziaływań* (jest to tekst przygotowany w oparciu o materiał referatu wygłoszonego przez autora z okazji 50-lecia teorii słabych oddziaływań na konferencji, która odbyła się w maju 1984 r. w stanie Wisconsin, USA): P.F. Szewcowa: *Geologia fizyczna — naukowa podstawa geotechniki*: A.W. Postnikowa: *Rozwój metod sporządzania kartogramów w Rosji (XVIII w.)*: W.P. Wizgina: *Tradycja hermetryczna a geneza*

¹ Por. omówienia, pióra S. Zameckiego, zamieszczone w „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1983 nr 1, 1984 nr 1, 1985 nr 1, 1986 nr 2.

nauki. Ten ostatni tekst nawiązuje do opublikowanych w latach 1981—1984 na łamach „Woprosow” artykułów P.P. Gajdienki, A.A. Gurszteina, W.W. Ilina, I.N. Łosiewej i zmarłego w 1984 r. B.G. Kuzniecowa. Ze źródeł zachodnich W.P. Wizgin wykorzystał kilka pozycji pióra takich autorów, jak: A.-J. Festugier, A. Koyré, F. A. Yates, A. M. Paterson, K. R. Popper czy P. Rossi. Widmo stanowisk dotyczących rozwiązania problemu genetyzacji nauki jest dość szerokie — od faktycznego jego odrzucenia w epistemologii bioewolucyjnej K. R. Poppera, głoszącego tezę o jednym procesie wzrostu wiedzy „od ameby do Einsteina”, do takich, które głoszą, że „autentyczna” nauka jeszcze nie powstała. Odrzucając skrajne stanowiska — twierdzi W.P. Wizgin — uzyskuje się dość typowe ujęcie, według którego narodziny współczesnej nauki są związane z tzw. rewolucją naukową XVII w. Rozważania te prowadzą autora do analiz pisarstwa wspomnianych wcześniej prac zachodnich, zwłaszcza zaś F.A. Yatesa i A. Koyrégo na temat poglądów G. Bruno. Szkoda, że autor radziecki skromnie usunął przypisy do własnych prac, których przestudiowanie niechybnie skłoniłoby czytelników do wyrażenia opinii, że wiele ma on do powiedzenia w poruszanych przez siebie kwestiach. Z kolei dział *Naukowe doniesienia* przynosił kilka artykułów jak: A.A. Gurszteina: *Analiza ewolucji wymiarów rosyjskich sążni XI—XVII w.*; G.K. Cwierawy: *Powstanie i działalność Towarzystwa Księżycowego*; J.M. Gajduka: *Epizod z naukowo-pedagogicznej działalności G. Lameta w Petersburgu*; A.Z. Czapowskiego: *Powstanie radzieckiej szkoły automatyki*; B.A. Rosenfelda: *„Densymetria” Al-Biruniego*. Spośród tych tekstów nader interesujący wydał mi się artykuł G. K. Cwierawy, w którym omawia się losy powstałego w 1766 r. w Anglii (Birmingham) Towarzystwa Księżycowego (Lunar Society) skupiającego wielu czołowych brytyjskich intelektualistów. Należeli do niego m.in.: J. Watt, J. Priestey, M. Bolton, W. Small, E. Darwin (dziadek Ch. Darwina). Artykuł omawia mało znane w Polsce sprawy dotyczące brytyjskiego oświecenia. Tradycje Lunar Society kontynuował założony w 1799 r. Royal Institute, gdzie pracował M. Faraday. Artykuł informuje też o współpracy intelektualistów rosyjskich z brytyjskimi. W dziale: *Materiały do biografii uczonych i inżynierów* znajdujemy szkice: N.A. Grigoriana: *Nowe świadectwa o życiu i twórczości akademika I.S. Beritaszwilli*; S.J. Grodienskiego: *Akademik A.A. Markow: dzieciństwo i młodość*; M.A. Sziszkina: *Gunnar Seve-Sederberg i jego rola we współczesnej paleontologii. (W 75-lecie urodzin)*. Tematyka tych trzech szkiców jest więc dość zróżnicowana — od historii neurofizjologii, poprzez historię matematyki, aż po historię ewolucyjnej morfologii z jednej strony, z drugiej zaś od osiągnięć uczonych cesarstwa rosyjskiego po osiągnięcia szwedzkiego uczonego. Fakt ten zdaje się świadczyć o dążności Redakcji do rozszerzenia ram tematycznych i narodowych poruszanych na łamach „Woprosow” zagadnień. Owa dążność owocuje swoiście w dziale: *Z dziejów wynalazków i odkryć*, w którym zamieszczono dwa artykuły — A.N. Kriwomazowa i A.N. Charitonowej: *Historia odkrycia talu: W. Crookes czy K. Lamy?* oraz W.I. Niejełowa: *Tragedia wynalazcy i triumf wynalazku. Pierwsze kroki rewolucji przemysłowej XVIII w.* (tekst dotyczy wynalazków Johna Kaya). Pierwszy z tych artykułów z pewnością zainteresuje historyków chemii. Z kolei w dziale: *Proces wychowania a historia nauki i techniki* opublikowano krótki szkic S.R. Fiłonowicza: *Kurs historii fizyki w instytutach pedagogicznych*. Tekst ten zasługuje na uwagę nie tylko ze względów informacyjnych. Redakcja „Woprosow” poprzedziła go uwagą, że Ministerstwo Oświaty Związku Radzieckiego począwszy od 1986 r. wprowadza do programów nauczania instytutów pedagogicznych obowiązkowe wykłady z historii fizyki i matematyki. Jest to godne uwagi przedsięwzięcie. Można sądzić, że Ministerstwo zadba o odpowiednio wysoką rangę wspomnianych wykładów, w przeciwnym razie nowy przedmiot zajęć akademickich może nie spełnić pokładanych nadziei. Dział: *Kalendarz jubileuszowych dat* przynosi kilkanaście okolicznościowych informacji zredagowanych przez S.B. Szaposznika. Wydaje się, że byłoby wskazane wprowadzenie podobnego działu na łamy polskiego „Kwartalnika”. W działach recenzyjnych opublikowano tym razem wyłącznie teksty o książkach radzieckich i niemieckich. Dział *Przegląd periodyków zagranicznych* przynosi informacje o artykułach za-

mieszczonych na łamach takich periodyków, jak „Archives internationales d'histoire de sciences” z 1982 r. (T.B. Romanowska), „Quipu” z 1984 r. (S.E. Modylewska) oraz „Indian Journal of History of Science” z lat 1981—1983 (A.I. Wołodorski). Interesująco przedstawia się dział: *Życie naukowe*, w którym zawarte są informacje o kilku radzieckich i zagranicznych konferencjach naukowych, m.in. poświęconych D.I. Mendelejewowi. Dwa krótkie nekrologi zamykają numer, a poświęcone są one B.G. Kuzniecowskiemu (1903—1984) i K.K. Chrenowskiemu (1894—1984).

Numer drugi otwiera obszerny dział: *W 40-lecie Wielkiego Zwycięstwa*, a w nim artykuły: B.W. Lewszina: *Przebudowa działalności AN ZSRR w pierwszym okresie Wielkiej Wojny Ojczyźnianej*; I.I. Ładywira, N.G. Metijki i P.P. Panczenki: *Uczelni Ukrainy dla frontu*; N.I. Dowgopola: *Metalurgia żelaza na Uralu w latach Wielkiej Wojny Ojczyźnianej*; I.A. Fiedosiejewa: *Wkład geografów do Wielkiego Zwycięstwa*; W.M. Jołtuchowskiego: *Rozwój sił antyminowych i środków morskich w latach Wielkiej Wojny Ojczyźnianej*. Lektura tych artykułów, iekiedy nazbyt szkieletowych jak na wagę poruszanych problemów, nasuwa pytanie o wkład polskich uczonych w pracę „dla frontu”, w różnych zresztą formacjach w czasie II wojny światowej. Można sądzić, że na 50-lecie zakończenia działań wojennych „Kwartalnik” przygotowuje blok materiałów poświęcony tym sprawom. Następnym działem: *XVII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki* zawiera artykuły: M.I. Worożbitowa i I.A. Rezanowa: *Rozwój supergłębinowych wierceń*; G.W. Bykowa i L.B. Pawłowej: *O możliwościach i ograniczeniach zastosowania naukometrycznych obliczeń w historii nauki*, B.A. Starostina: *Spór o początki nauki*; F.A. Miedwediewa: *Cantorowska teoria mnogości a teologia*. Drugi i trzeci z wymienionych tekstów mają charakter naukoznawczy. Sądzę jednak, że zapoznanie się z nimi może okazać się pożyteczne dla profesjonalnych historyków nauki, zwłaszcza gdy się weźmie pod uwagę, że zmarły kilka lat temu G.W. Bykow był wybitnym w skali światowej historykiem nauki (chemii). Oczywiście niektóre tezy autorów mogą się wydać dyskusyjne. Do takich należy, na przykład, teza głosząca, że zastosowanie danych naukometrycznych może okazać się pożyteczne w badaniu historyczno-naukowym (G.W. Bykow, L.B. Pawłowa), czy też teza głosząca, że pytanie o początek nauki jest zakresowo szersze od pytania o początek usystematyzowanej wiedzy (B. A. Starostin). W dziale: *Naukowe doniesienia* znajdujemy artykuły: W.S. Kirsanowa: *Adnotowany egzemplarz pierwszego wydania „Principiów” I. Newtona w Bibliotece Uniwersytetu Moskiewskiego*; J. H. Kopelewicza: *Kto jest autorem artykułu o zorzy polarnej opublikowanym w „Primieczaniach na Wiedomości”?*; W.S. Tuzowa: *Wobec historii pewnego błędu w nauce drugiej połowy XIX w.* Ten ostatni tekst wielce mnie zainteresował. Mowa w nim o wkładzie wybitnych XIX-wiecznych uczonych do badań nad... spirytyzmem, jak W. Crookesa, A.R. Wallace’a, N.P. Wagnera, A.M. Butlerowa i D.I. Mendelejewa. Artykuł przynosi dość zaskakujące ustalenia, zwłaszcza gdy chodzi o poglądy A.M. Butlerowa, skądinąd wybitnego chemika-organika. W dziale tym znajdują się też dwa artykuły: M.A. Blanki: *George Hevesy a przewrót w biochemii* i B.M. Galiejewa: *U źródeł idei „wizji muzyki” w Rosji*. W dziale: *Proces wychowania a historia nauki i techniki* A.P. Juszkiewicz i S.S. Demidow w artykule *O kursie historii matematyki w instytucjach pedagogicznych* snują rozważania na temat przydatności wykładania historii matematyki. Jak się okazuje, rozstrzygnięcia w tej sprawie wcale nie są nazbyt specjalistom polecici można zamieszczone w dziale: *W muzeach i archiwach* artykuł L. W. Altuchowej: *Zbiory Centralnego Archiwum Państwowego Dokumentacji Naukowo-Technicznej ZSRR*. W dziale: *Przeglądy* znajduje się interesujący artykuł N.I. Makieszkina i A.L. Tiepienicy: *Próba analizy tematycznej autoreferatów dysertacji poświęconych problemom naukoznawstwa (lata 1965—1984)*, przy czym — jak informuje Redakcja „Woprosow” — za naukoznawcze autorzy artykułu uznają wszystkie prace o nauce: filozoficzne, logiczne, metodologiczne, historyczne etc. (por. przypis 1 na s. 146). Takie ujęcie jest dla wielu z pewnością dyskusyjne: w Polsce, na ogół, prac historycznych o nauce nie zalicza się do naukoznawczych, co — zdaniem moim — jest sztucznym zabiegiem deformującym wkład

poszczególnych autorów właśnie do naukoznawstwa, chociaż zapewne jest on jakoś uzasadniony instytucjonalnie. Wgląd w przytoczone w artykule tabele pozwala na wyrobienie sobie opinii, że: 1) co do ilości przygotowanych do obrony dysertacji doktorskich i kandydackich z zakresu naukoznawstwa górują w ZSRR takie miasta, jak: Moskwa, Leningrad i Kijów 2) w ogólnym wykazie radzieckich dysertacji z zakresu naukoznawstwa liczbowo górują prace z takich dyscyplin, jak filozofia, logika i metodologia nauki (27,8%), zaś historia nauki zajmuje piąte miejsce (8,9%). W Polsce, jak mogę sądzić, udział prac z zakresu historii nauki jest niższy. W dziale: *Przegląd periodyków zagranicznych* prezentowane są: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” z 1983 r. (G.A. Firsowa) oraz „Eidema. An international journal of adaptive strategies of field biologists” — numer trzeci z 1982 r. (G.G. Kriwoszeina). Dział: *Kalendarz jubileuszowy dat*, redagowany przez S.B. Szaposznika, przynosi stosowane informacje o uczonych przeszłości. W działach recenzyjnych zamieszczono recenzje książek radzieckich i jednej niemieckiej. Wreszcie dział: *Życie naukowe* informuje o konferencjach z zakresu historii nauki — zarówno radzieckich, jak i zachodnio-europejskich.

Numer trzeci otwiera dział: *XVII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki*, zawierający artykuły: A.A. Bojewa i A.N. Szamina: *Rozwój biochemii a rewolucja biologii w XX w.* T.I. Uljanikina: *I.I. Miecznikow a narodziny immunologii*; J.G. Fiedorowski: *Rozwój układów obliczeniowych o wysokiej wydajności*. W dziale: *W 275-lecie urodzin M.W. Łomonosowa* zamieszczono artykuł A. T. Grigoriana: *Wielki rosyjski uczony Michail Wasiliewicz Łomonosow*. Artykuł B.A. Starostina: *Dziedzina badawcza jako strukturalna jednostka nauki*, zamieszczony w dziale: *Metodologiczne problemy badań nad nauką*, jest interesujący z kilku względów. Przede wszystkim — jak informuje Redakcja „Woprosow” — jest to artykułowy wariant jednego z rozdziałów książki *Osnovy naukowiedienija* przygotowanej przez autorów z Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polski, Węgier oraz ZSRR. Otóż książka ta ukazała się już drukiem (por. recenzji, pióra A. Pawlaka — „Zagadnienia Naukoznawstwa”, zes. 1 1987 w druku), przy czym wkład poszczególnych autorów nie został wyraźnie zaznaczony — jest to książka właściwie anonimowa. Opublikowanie artykułu B.A. Starostina pozwala częściowo uchylić rąbka tajemnicy i ujawnić jednego z autorów. Po drugie, jest to artykuł interesujący merytorycznie — nie tyle może dla historyków nauki, ile dla filozofów i metodologów nauki. Można go polecić Redakcji „Zagadnień Naukoznawstwa” jako tekst wart opublikowania w wersji polskiej. W dziale: *Naukowe doniesienia* znajdujemy teksty: T.B. Szaszkina: „*Dźwięczący spiż*”: F.A. Miedwiediewa: *Historia matematyki czy historia matematyk?*; W.G. Afanasjewa: *Nowe drogi w budownictwie wodnym*; A.Z. Czapowski: *Wkład Akademii Nauk ZSRR do automatyzacji produkcji w okresie Wielkiej Wojny Ojczyźnianej lat 1941—1945*; A.N. Rodnego: *Ewolucja podstawowych form organizacji badań w technologii chemicznej XIX stulecia*. Autor ostatniego artykułu jest synem znanego historyka nauk N.I. Rodnego (1908—1972), specjalizującego się m.in. w historii chemii². Artykuł stanowi ilustrację tezy, że „poziom teoretyczny, podobnie jak i moce wytwórcze przemysłu chemicznego, same przez się jeszcze nie określają efektywności badań i eksploatacji w chemicznej technologii” (s. 79). W dziale: *Proces wychowania a historia nauki i techniki* zamieszczono artykuł W.I. Kuzniecowa: *Rola historii nauki w kształtowaniu marksistowsko-leninowskiego światopoglądu uczących się*, w którym analizowane są m.in. poglądy D.I. Mendelejewa. W dziale: *Materiały do biografii uczonych i inżynierów* znajdujemy artykuł: G.W. Poruckiego: *Z korespondencji między N.G. Chołodnym a W.I. Wiernadskim* oraz A.P. Koszelowa: *O pierwszym projekcie skierowania wód syberyjskich do basenu aralsko-kaspijskiego*. W dziale: *Z historii wynalazków i odkryć* A.P. Grinberg w artykule *Z historii reguł Szczekariewa-Mattaucha* omawia sprawy związane z systematyką stabilnych nuklidów. Artykuł zainteresuje głównie historyków fizyki

² Por. S. Zamecki *Na marginesie książki N.I. Rodnego: „Oczerki po istorii i metodologii jestiestwoznania”*. Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1977 nr 4 s. 821—831.

i chemii. Dodam, że zaopatrzone jest on w obszerną bibliografię źródłowo-komentatorską, dającą dobre wyobrażenie o rozległości światowych badań. W dziale: *Naukowa spuścizna dekabrystów* mamy artykuł O.A. Aleksandrowskiej: *przyrodniczo-naukowa treść akwareli P.I. Borisowa*. Z kolei w dziale: *Z historii międzynarodowych związków naukowych* znajdujemy syntetyczny tekst G.I. Podstawowe kierunki współpracy radzieckich i francuskich uczonych w latach 20—30-tych XX w. (nauki ścisłe i przyrodnicze). Tekst ciekawy, można się jednak spodziewać, że stanowi on na razie zapowiedź szerszego ujęcia w przyszłości. W dziale: *Badania historyczno-naukowe za granicą* zamieszczono artykuł L.M. Kosariewej: *Problem hermetyzmu w zachodnich badaniach nad genezą nauki*. Artykuł interesujący, chociaż niezbyt znaczeniowo czytelne jest określenie „zachodnie” figurujące w jego tytule i tekście. W dziale: *Kalendarz jubileuszowych dat* S.B. Szaposznik omawia biografie znanych uczonych przeszłości. W działach recenzyjnych znajdujemy omówienia (dość obszerne) kilku książek. w tym A.I. Rakitowa: *Istoriczeskoje poznanije* (1982) i N.I. Kuzniecovej: *Nauka o jejo istorii: metodologiczeskiej problimy* (1982). O tej ostatniej książce pisali w Polsce E. Olszewski i S. Zamecki formułując opinię, że jest ona pozycją wartościową. W dziale: *Życie naukowe* zamieszczono sprawozdania z różnych konferencji, w tym z XIV Nadbałtyckiej Konferencji Historii Nauki³.

Numer czwarty otwiera dział: *Naprzeciw XXVII Zjazdu KP ZSRR*, a w nim artykuł A.D. Ursuła: *Nauka a intensyfikacja produkcji (problemy metodologiczne)*. Tekst ten nawiązuje do wcześniej opublikowanych prac autora, ma charakter jawnie programowy i napisany jest z marksistowskich pozycji. Następnie w dziale: *Nauka w latach Wielkiej Wojny Ojczyźnianej* zamieszczono artykuły: G.N. Nawruzowa: *O działalności Tadżyckiej Filii AN ZSRR w okresie Wielkiej Wojny Ojczyźnianej*; N.W. Takariewa: *Uczeni Akademii Nauk Białoruskiej SRR w latach Wielkiej Wojny Ojczyźnianej*; J.N. Trofimowej: *Rola Leningradzkiego Domu Uczonych w organizowaniu pomocy naukowo-technicznej dla miasta i frontu*. W sumie opublikowane w całym roczniku artykuły dostarczają sporo ważkich informacji na temat działalności radzieckich uczonych w czasie II wojny światowej. Bardzo interesujący jest artykuł M.G. Jaroszewskiego: *Zasada biodeterminizmu w programie badawczym I.P. Pawłowa*, zamieszczony w dziale: *Problemy rozwoju nauki i techniki*. Artykuł ten w pewnym stopniu nawiązuje do innej pracy autora, a mianowicie artykuł: *Krąg oponentów a odkrycie naukowe*⁴. Warto dodać, że Redakcja „Woprosow” w słowie wstępnym specjalnie wyróżniła autora, który w 1985 r. ukończył 70 lat, przypominając niektóre jego osiągnięcia badawcze i redaktorskie (por. s. 35). Czytelnikom o zainteresowaniach metodologicznych polecić można dwa artykuły zamieszczone w dziale: *Metodologia badań historyczno-naukowych*, a mianowicie G.M. Sałachytidinowa: *Problemy metodologiczne historii techniki* oraz B.S. Ilizarowa i S.S. Illizarowa: *O rekonstrukcyjnym modelu rozwoju i wzrostu wiedzy naukowej*. Niektóre propozycje autorów wręcz prowokują do dyskusji ale właściwym miejscem dla niej byłyby u nas łamy „Zagadnień Naukoznawstwa”. Dział: *W 275-lecie urodzin M.W. Łomonosowa* zawiera tylko artykuł O.A. Aleksandrowskiej: *Osobliwości geograficznej koncepcji M.W. Łomonosowa*. W dziale: *Wybitni radzieccy uczeni i inżynierowie* zamieszczono artykuł K.W. Frołowa i A.A. Parchomienki: *Iwan Iwanowicz Artobolewski i jego twórcza spuścizna. (W 80-lecie urodzin)*. Zainteresuje z pewnością historyków techniki. W dziale: *Naukowe doniesienia* znalazły się artykuły: W.S. Wirginskiego: *Ćenna zdobycz Niżnetagilskiego Muzeum — rysunek pierwszego parowozu Czerepanowych*; M.W. Rozumowskiej: *Koncepcja człowieka a wizerunek zwierzęcia w „Historii naturalnej” Buffona*; M.T. Peresa Larigno (Kuba): *Z historii pojęcia prawdopodobieństwa geometrycznego*; S.W. Chitomirskiego: *O platońskiej*

³ Por. mają recenzję: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1986 nr 2.

⁴ Por. M.G. Jaroszewski: *Krąg oponentów a odkrycie naukowe* „Zagadnienia Naukoznawstwa” 1985 z. 3 s. 452—463. Z języka rosyjskiego przełożył S. Zamecki.

geometrii wszechświata. Dział: *Z historii naukowych instytucji* przynosi artykuł L.K. Łoziny-Łozinskiego: *P.F. Lesgaft a Laboratorium Biologiczne w S.- Petersburgu*. W dziale: *Z historii wynalazków i odkryć* znajdujemy teksty E.A. Normana: *Lokomotywa spalinowa J.W. Łomonosowa — zwiastun radzieckiego i światowego przemysłu parowego* oraz N.S. Gurina: *U źródeł idei biofarmacji w pracach Ibn Siny*. Jak zwykle interesujący jest dział: *Kalendarz jubileuszowych dat*, redagowany przez S.B. Szaposznika. Działy recenzyjne tym razem dość rozbudowane, chociaż w dalszym ciągu nie znalazłem ani słowa o polskich publikacjach. W dziale: *Przegląd periodyków zagranicznych* zaprezentowano „*Dějiny věd a techniky*” z 1984 r. (G.A. Firsowa) oraz „*Revue d'histoire des sciences*” z 1984 r. (M.A. Nikonowa). W dziale: *Życie naukowe* mamy opisy różnych konferencji związanych z 40-leciem zakończenia II wojny światowej i innymi uroczystościami. Numer zamyka krótki nekrolog poświęcony B.M. Kiedrowowi (1903—1985).

W ocenie niżej podpisanego profil naukowych „Woprosow” uległ stabilizacji. Można sądzić, że utrzyma się on w ciągu najbliższych lat. Godny podkreślenia jest stały wzrost liczby recenzji, chociaż dobór recenzowanych książek jest dość jednostronny. Czytelników polskich zdumiewa brak recenzji polskich książek. Niepokoić może zmniejszanie się nakładu periodyka. Jeden z numerów omawianego rocznika ma nakład 1855 egzemplarzy, podczas gdy w 1981 r. wynosił już 4066. Zastanawiam się nad tym, czy spadek nakładu ma źródła ekonomiczno-finansowe, czy też wywołany jest przez ewentualną zmniejszoną pożyteczność periodyka. Ale o tym wiedzieć może tylko Redakcja „Woprosow”.

Stefan Zamecki
(Warszawa)

„Przegląd Geograficzny. Kwartalnik. Rocznik XXIX—XXXI z 1984—1986. PWN. Warszawa — Łódź. Wyd. Polskie Towarzystwo Geofizyczne.

W nr 2 z 1984 r. redagowanego przez prof. Zdzisława Mikułskiego „Przeglądu Geofizycznego” wprowadzono dział „Materiały do dziejów geofizyki”, opatrując go następującą notką:

„W niniejszym zeszycie wznawiamy dział „Materiały do dziejów geofizyki”, od dawna już nie występujący na łamach naszego kwartalnika. Wyrażamy pogląd, iż zachowanie w pamięci istotnych wydarzeń z życia geofizycznego oraz jego osiągnięć w kraju i za granicą jest naszym obowiązkiem. Apelujemy więc do Czytelników o zasilenie tego działu artykułami dokumentalnymi na temat historii różnych przedsięwzięć z zakresu geofizyki, ośrodków i ludzi kładących podwaliny naszej nauki, świadczących o rozwoju myśli geofizycznej w Polsce i na świecie. Poniżej zamieszczamy dwa artykuły: pierwszy z nich dotyczy początków ruchu geofizycznego w Polsce — ukazuje się w trzydziestą rocznicę śmierci twórcy tego ruchu Antoniego Bolesława Dobrowolskiego, drugi zawiera półwieczną już historię jednej z naszych ważnych placówek geofizycznych. Sądzimy, iż Czytelnicy przyjmą oba artykuły, jak i wznowienie tego działu, z życzliwością i zainteresowaniem”.

Od tego czasu minęło trzy lata. Istnieje więc niezbędna perspektywa oceny realizacji przedsięwzięcia Redakcji, zakresu zainteresowania autorów, a także społecznego oddźwięku apelu prof. Z. Mikułskiego. Nadmienimy, że apel Redakcji spotyka się z szerokim oddźwiękiem zwłaszcza wśród geofizyków i geografów. Redaktor dokłada starań — wiem to z własnych doświadczeń — by podejmowane opracowania dotyczyły istotnych problemów geofizyki. Niżej przedstawiony zestaw tytułów artykułów, które się ukazały w minionym trzyleciu, świadczy o słuszności tego sądu.